

НАДГРОБНО СЛОВО СИМИ МИЛУТИНОВИЋУ ОД ИСИДОРА СТОЈАНОВИЋА

Сима Милутиновић умро је 30 децембра 1847 г. у Београду. Жена Симова Марија, с оправдањем, је сматрала за своју дужност да одмах јави смрт свога мужа господару Црне Горе Петру II Петровићу Његошу: „увђрена самъ“, тако почиње њено писмо бесмртном Симином ученику, „да сте до данасъ изъ новина Београдски дознати могли, да е мой добри Сима 30-га Дек: прошле године умроо; и да е трагедија, смртъ, или повратакъ Карађорђа у Србију, недовршена остала: а будући да е покојни Сима ово драматическо дјело Вашомъ дивномъ Лучомъ Микрокозма изазватъ одпочео писати, то ми у дужностъ спада извѣстити Васъ, Господару, шта е, и колико е урађено?..“¹⁾ Даље јавља Марија тужнога срца Његошу да ју је Сима, заједно с једним нејаким дјететом, оставио без крова над главом.

Да ли је владика Раде пружио материјалну помоћ породици свога „драгог наставника“, која је била остала у „тузи, сиромаштву и великом дугу“, о томе нијесмо могли наћи никакве податке у Државном цетињском архиву. Познато је само да се пјесник „Горског вијенца“, 1 марта 1848 г., у својој пјесми „Спровод праху С. Милутиновића“²⁾, достојно одужио „српском пјевцу небом осияном“, који му је увео „поглед први у зрачнијем просторима, у којим се звјезде тиће и шетају хоровима“.

Уз своје писмо, упутила је Марија Милутиновић владици Раду и надгробно слово Сими од Исидора Стојановића које овдје доносимо.

Д-р Ј. МИЛОВИЋ

„Надгробно [слово] великоме Србину Симеону Милутиновићу, Секретару Попечителства Просвештенија, Султанскогъ Нишана Ифтихара Кавалђру, редовномъ члену Друштва Србске Словесности и увђнчаномъ Пјснику Србскомъ: рођеномъ 1791. год. 3-гъ Окт: у Сараеву, а умршемъ 1847 30-гъ Дек. у Београду.

¹⁾ Цетињски државни архив. (Ово писмо објавио је Д. Вуксан у Његошевој „Споменици“, 1926 г., стр. 153 f. f. У Цетињском архиву није, нажалост, сачувано читаво Маријино писмо, и не може се тачно утврдити кад је оно писано. Биће, свакако, почетком јануара 1848 г.

²⁾ Цјелокупна дјела Петра II Петровића Његоша. У редакцији д-ра Данила Вушовића, Београд, 1936, стр. 698 f. f.

Говорио 1-гъ Януарія 1848 године у Београду нѣговъ пріятель и побратимъ Исидоръ Стояновићъ Професоръ общте Исторіе у Лицеуму Княж: Србскогъ.

Стани іошъ за кои минутъ овде на брегу вечности, незаборавлѣный Милутиновићу! Ты хиташъ къ приста ништу блажены, где ти се сви Богу угодивши радую, ал' мы не можемо лако да се разстанемо съ Тобомъ! Сръ не спремашъ се ты сада на путъ у изображену Германію, или у юнакородну Црну Гору, или у велику и снажну Руссію, съ кои си путова до скоро свагда здраво и на миру жель нымъ пріятельима и брижной фамиліи долазіо. Него си ты садъ ушао у Хароновъ чунъ, кои се на велику жалостъ нашу свагда безъ путника — празанъ натрагъ враћа! па те нигда выше очи наше видити неће! Зато почекай, да іошъ кажемъ ожалощѣной браћи, коя су те довде испратила, да едни познаду, а други да се опомену, съ кимъ се данасъ на веки растаю, шта у теби губе и какво благо црной предаю земљи!

Плачевно Собрание! не очекуй одъ мене овде обширно живота и дѣйствованія нѣговогъ описаніе; то ће исторія по времену обелоданити. Упокоєный братъ нашъ, Сима Милутиновићъ, на когъ е овај мрачный гробъ зинуо, родіо се 3-гъ Окт: 1791 године у Сараеву одъ благочестивый родителя, отца Милутина, родомъ изъ Ужица, одъ старине Ерцеговца, и матере Анђелие, Сараевке, кои су само нѣга единца сына одъ Бога исплакали. Јошъ као съ некимъ дететомъ пребегли су родители од куге са своимъ сыномъ, прво у Градачацъ, а после неколико година прешли одавде у Нѣмачку у Земунъ, гди е живіо еданъ нѣиовъ сродникъ, Милутиновићевъ уякъ, кои се одъ Турскогъ рата тамо скло ніо и станіо. Милутинъ, отацъ покойника, намеравао е преселити се изъ Земуна у Београдъ, но нѣгову желю осуетило е заключеніе мира између Аустріе и Порте, по комъ е Београдъ дошао подъ властъ Турака. Принуђенъ у Земуну оста ти, достарао се отацъ о воспитанію свога единца, и пошто е овај находећа се у Земуну училишта свршіо, послао га е у Сегединъ, где се у тамошњимъ школама учіо Латинскомъ и Мацарскомъ езыку, Исторіи, географіи и другимъ наукама. После четиръ године дошао е Милутиновићъ у Карловце, где е іошъ три године науке продужіо.

Међутимъ се у Србіи родила буна противу даия, и после срећны боева подъ неумрлимъ вождомъ Карађорђемъ, падне Београдъ у Србске руке. То су Родители Милутиновића едва дочекали, и преселе се съ нѣимъ, 15-то лѣтнимъ,

ал' изображеньмъ и пунымъ духа сыномъ у Београдъ. Совѣтъ, кои се онда изъ Смедерева у Београдъ преместио, даде му одма службу у својой Канцеларіи, где е дѣятелный Милутиновићъ дужность писара и экспедитора седамъ година, заступивши едномъ празну катедру у Великой Школи, точно и честно отправляо. Скоро изишавша на светъ книжица Томе Милиновића, бывшегъ онда у Београду артилѣріе поглавара, лепо споминѣ Симу као момка мирна, благоразумна и за примѣръ некористолобива. — У служби овой имао е прилику бистроумный Милутиновићъ, познати станѣ свога Отечества и найславніе витезове рода и нѣова дѣла; и ово е знанѣ сачетано съ познатомъ му изъ книжка и преданія Исторіомъ Србскомъ, зачедило е и све веѣма развіяло у нѣму патриотическо чувство. Послѣднѣгъ лѣта 1813 године, ишао е и гореѣій за слободу и избавленіе Отечества Милутиновићъ као вольный бораць на войску.

Кадъ е исте године месеца Септебра Србія наново подъ Ярамъ турскій пала, у обштемъ ономъ бѣгству, съ ранѣнимъ и неутѣшнымъ срдцемъ пребегао е у Сремъ и Милутиновићъ, заедно са своимъ родителѣма, кои су онда красну свою куѣу на Дортюлу оставити и изгубити морали. Да жалость и бригу разгали и разбіе, употреби Милутиновићъ ону зиму на путованѣ и доѣе у Бечъ, Триестъ и Фиуму, па се потомъ преко Далмаціе и Босне врати у Србію, где се и у другомъ устанку боріо за слободу свога Отечества.

По учинѣномъ не дуго затимъ миру, остао е онъ іошъ неко време у Србіи и поѣе затимъ да потражи свое старе родителѣ, кои су се меѣутимъ изъ Немачке одселили, и за кое онъ нѣ могао известно да разбере, ни гди су ни како су. Бадава е онъ ради нѣи прошао крозь Влашку. Сръ у то е време нѣговъ Отаць долазіо у Београдъ, надаюѣи се да ѣе га ту наѣи, па се размимоиѣоше едногъ дана на Дунаву. Отаць пловеѣи на воду, а сынъ низъ воду. — После неколико година нашао е Милутиновићъ свое родителѣ у Кишену у Бесарабіи, пошто е прво ради тога прошао Бугарску и Србію и на томъ путу болѣ познао ове землѣ, нѣиове обычае и народнѣи езыкъ. У Кишену, где су се прве Србске войводе, живеѣи одъ милости царске налазили, остао е Милутиновићъ у куѣи свои родителя; нѣгова мати Анѣлія умре брзо после нѣговогъ долазка. — Отаць и сынъ желили су потомъ вратити се у Отечество, ал' имъ е на путъ стала у Молдавіи и Влашкой породивша се буна.

Одъ Отечества свогъ истина удалѣнъ, ал' налазеѣи се првѣій путъ после безбрижны година свога детинства у спо-

койномъ животу, употреби родолюбивый Милутиновићъ свой поетическій даръ на саставлянѣ свогъ найславнѣгъ книжевногъ дѣла, Сербіянке, кою учени страноземци успоређую съ найкраснѣмъ умотворинама стари и нови стихотворца. Онъ е выше пута слушао разговоръ Српскій витезова о недавной прошлости и долазио е у одушевленіе да спеванїюва найзнаменитя дѣла. За четиръ године сврши онъ овай витешкїй спѣвъ, кои се, осимъ поетическїй дивны образа и зачина отликуе безпристрастнымъ и силноречнымъ описаніемъ Србски догађая, и отиде затим у Лайпцигъ да га печата. У овомъ граду упозна се Сима са списателѣмъ Немачкимъ В. Герхардомъ и помогне му на Немачкїй езыкъ превести две кнїге najlepши народны Србски песама, съ подробнымъ описаніемъ Србскога народа, нѣгове постоѣбине и обичая, кое е немало принело да Немцы болѣ познаду нашъ родъ и нѣгово прошло и данашнѣ станѣ. — Милутиновићъ е у Лайпцигу посѣђавао философска предаваня наслѣдника Кантовогъ Круга и часове наставленїя други знамениты професора, и мешаюћи се съ млогимъ ученимъ мужевима, овде е свога знаня и искуства зреникъ знатно распространїо.

Године 1827 у месецу маию, позове га бывшїй князь Српскїй Милошъ Обреновићъ у Србію, да му ладе едно одъ првы места у своїой канцелларїи. Но Милутиновићъ, имаюћи предъ очима войну, кою е у оно време Руссія съ Портомъ отворила, за нужнѣе и полезнѣе нађе отїи у Црну Гору, и съ те стране, покрай старогъ влади ке Петра дѣйствовати о больої срећи угнѣтеногъ христїанства Србскогъ. Три године овде е као секретаръ провео, и тай баръ плодъ свои трудова пожео, што е питомца и ученика свога, данасъ митромъ и Скиптромъ украшеногъ Слѣвотворца Петра, Митрополитомъ и Господаромъ Црне Горе видїо. — И овде е Сима нека знаменита дѣла поетическа саставїо, одъ кои су една тамо, а друга доцнѣе у Лайпцигу на светъ издаана.

Ето затимъ Симе Милутиновића, где дође у Србію, да прво у Београду полицаѣ, а пѣтомъ у Крагуевцу, довольни средства лишень, ограниченїй Исторїописацъ буде. Не могу од жалости далѣ о нѣму да говоримъ, съ каковомъ е тегобомъ троегодишню Исторїю издао, директоръ основны школа постао; како е гонѣнъ быо, и по Видину странствовати морао, и како е последнїи година као секретаръ попечительства Просвештенїя очекуюћи поболшанѣ свога разореногъ домаћегъ станя (кое се ни учинѣномъ Кнажескомъ милостиньомъ нїе

оправити могло*) у туги, сиромаштву и великомъ дугу животъ окончао — животъ посвећенъ напредку рода и отечества и срећи човечества, кои би по природной Симиной снаги дуговечанъ быти могао, но кои су учестани ударци Судбе на неисказану штету и жалость нашу ослабили и прекратиле. Срѣ осимъ што се достойно у нашемъ књижевству прославио, Сима є као што є многима познато, быо єданъ од найблагонравни и найпоштеніи людій — быо примеранъ християнинъ, ватренъ родолюбацъ, искренъ другъ, веранъ супругъ и пріятель, и по найстрожимъ начелама Христовимъ свакоме безъ разлике и словомъ и дѣломъ найуслужни братъ и ближнѣлюбацъ, а Србинъ таковий, да се више пута овако изражавао: Бо же дай, да сви Срби одъ мене у свему больи буду. — О съ тымъ блаженія вѣчности, коя овакогъ мужа примашь; о у толико беднии свѣте, а сожаленя достойнии роде кои га губишь!

Плачевно Собрание! повестница вели за старе иначе славне Грке, да су они знали почитовати свое велике мужеве после смрти, ал' нису за живота. То видимо у примеру Сократа, комъ су после неправедне и насилне смрти, храмъ подигли; видимо у примеру славногъ ньювогъ вожда Цимона, комъ су после прогонителногъ живота, сѣйный споменикъ ставили; а најясніе видимо у житію праведногъ Аристиды, когъ су као врло убога а заслужна мужа, обштимъ трошкомъ великолѣпно погребли и нѣгову сиротну фамилію штедро наградили и усрећили. — Браћо Срби, кадъ нисмо боль среће одъ стари Грка, да и пре смрти, подобно данашњимъ Французима, Немцима, и Руссима, нашимъ великимъ и заслужнимъ мужевима, угодни и срећнии животъ обезбѣдити можемо; кое се мора извинити съ нашимъ іошъ малолѣтнимъ и до скоро буднымъ станѣмъ Отечества; то баръ не забораваймо ій после смрти! Покойный Милутиновићъ знаће у каквомъ є жалостномъ станю свою верну супругу (Марію) коя є недавно свогъ роѣногъ и единого брата изгубила, и свога седмолѣтногъ сына Драгутина оставіо. Имаймо дакле за любавъ Христову, за любавъ страны чувствителнии народа, а наше чести, за любавъ 40-т годишнѣ Симине услуге Србству, и најпосле за любавъ больгъ ако Богъ да и срећниегъ нашегъ потомства, имаймо у виду горку Судбу ньюву и колико є могуће олакшаймо имъ!

Садъ пугуй, Симо брате, у больи животъ, крозь малый овай гробъ, на комъ ће негда, ако Србинъ срећанъ буде, сѣйный споменикъ любопитногъ путника изъ далека себи

*) Єдануть му є Свѣтлій князь Александеръ поклонію 100 =| =| = цес.)

примамљивати! путуй славнимъ нашимъ предцима, твоимъ идеалима: О б и л и ћ у, когъ си збогъ нѣговогъ единственогъ пожертвовања и у време седмодневногъ гладовања имао волѣ и духа у трагедији дивно опевати; путуй К а р а ђ о р њ у, когъ си у Сербјанки као Омиръ Ахилла у Илијди овѣковѣчио, и комъ си еданъ недовршеный споменикъ у трагическомъ описанію грозне смрти нѣгове, оставіо; путуй блаженомъ Доситею, когъ си, признавајући, да су те нѣгове књиге највише научиле и къ наукама ободриле, као највећегъ новиегъ учителя Србства почитовао: путуй къ њима и другима блаженима, украшенъ вѣнцемъ муза као списатељ и б о р а ц њ , да примишъ и одъ њи вѣнацъ славе. Само намъ јошъ што ти е одъ насъ тешко било садъ при последњимъ на те погледу, опрости — .ты нама, а теби Богъ!“

ИСПРАВКА

У овомъ двоброју „Историскихъ записа“, у чланку „Стогодишњица народногъ устанка у Грбљу“, на страни 249, ред први оздо, и на страни 250, ред први озго, стоји: „Неки научници, а међу њима познати руски научник на подручју историје права словенскихъ народа д-р Александар В. Соловјев, сматрају га фалсификатомъ, а Соловјев полуфалсификатомъ“, а треба да стоји: „Неки научници, а међу њима познати руски научник на подручју историје права словенскихъ народа д-р Александар В. Соловјев, сматрају га фалсификатомъ, а исти Соловјев сматрао га је и полуфалсификатомъ“.